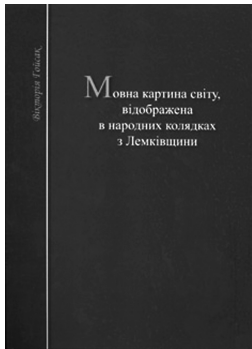

У такий спосіб – через розгляд міфологічних та фольклорних елементів, що ними у різних модифікаціях просякнуті всі рівні тексту, можна чітко простежити відкритість творів для читачів, адже ми з народження є носіями тих етнокультурних кодів, світоглядних морально-етичних принципів і орієнтирів, які окреслено у монографічному дослідженні М. Вовк як окремі структурні елементи та стилістично об'єднавчі авторські смислові маркери тексту. Але ж читачі сприймають їх смисли в одномоментній єдності значень та всіх пережитих історичних епох, що дійсно вказує на надійний механізм колективної та національної пам'яті, який зафіксований у міфі, фольклорі, літературі, культурі. Мабуть, насамперед у зв'язку з цим романи В. Барки стали чи не найвагомішими художніми свідченнями про страждання в час голодомору в Україні та в усій повноті відбили жахи та людські й усенациональні трагедії за радянського тоталітаризму.

Марина КУЛЬЧИЦЬКА

Лемківська колядка у дослідженнях етнолінгвіста

Гойсак В. Мовна картина світу, відображена в народних колядках з Лемківщини. – Горлиці, 2010. – 288 с.

Розуміння знаковості національної культури у різноманітні її проявів – актуальна проблема сучасної гуманітарної науки загалом та філології зокрема. Усна народна словесність – ґрунт для проростання світоглядних концептів народу (вірувань, стереотипів), а для багатьох етнолінгвістів, фольклористів, етнологів – джерело пізнання специфіки етнокультури. Дослідження мовної картини світу на основі джерел усної словесності упродовж кількох останніх десятиліть успішно реалізують в етнолінгвістичних славістичних осередках Польщі, Росії, Сербії, Болгарії. Внеском у світову етнолінгвістику слугують також наукові доробки українських учених, зокрема Н. Хобзей, В. Жайворонка. У цьому контексті заслуговує на особливу увагу результат наукового дослідження Вікторії Гойсак – публікація кандидатської дисертації, яку вона захистила в Ягеллонському університеті в 2009 р. Видання побачило світ завдяки Лемківській освітній фундації ім. Івана Криницького. Методологічним, термінологічним інструментарієм обраного дослідження стали обґрунтовані та апробовані у десятках монографій, статей напрацювання представників етнолінгвістичних шкіл, що діють у Польщі під керівництвом Єжи Бартмінського (м. Люблін) та в Російській Федерації (м. Москва), представники якої – Н. Толстой, Л. Виноградова та інші. На основі згаданих методів авторка формує власний погляд на предмет свого вивчення – не використовує поняття «стереотипу» зі значенням цілісного ментального образу, що містить низку характерних «категоріальних» рис, на основі яких і можна збагнути обраний для вивчення мовний образ світу (таке трактування стереотипу притаманне для люблінської етнолінгвістичної школи). Оскільки В. Гойсак розглядає лише колядки з-поміж інших жанрів фольклору, визначені когнітивні дефініції понять не є вичерпними, а отже, не дають змогу всебічно розглянути той чи інший стереотип. Тому дослідниця оперує поняттями «стереотипні риси» або символ та його значення (С. 12).

Авторці вдалося не тільки розкрити семантику мовного образу світу в одному з найдавніших жанрів обрядового фольклору – у колядках із Лемківщини, а й простежити історію формування цього жанру в Україні (зосереджує увагу на проблемі значенневих взаємозв'язків між поняттями «коляда», «колядка», «щедрівка»), з'ясувати обрядовий контекст функціонування колядок, тематичне різноманіття творів, дослідити діалектні особливості текстів. А сприяв цьому надзвичайно багатий джерельний матеріал – понад 480 одиниць народних колядок із усієї Лемківщини (записи середини XIX – початку XXI ст.), що зберігаються у рукописних архівних збірках або були опубліковані на сторінках багатьох видань. У роботі авторка використовує і власні записи лемківських пісень, здійснені упро-

довж 2005–2010 рр. Специфіка дослідницьких завдань та джерельний матеріал визначили структуру монографії, що містить сім розділів.

Перший розділ «Народні колядки з Лемківщини в етнокультурному контексті» (С. 17–58) присвячено з'ясуванню важливих питань, які пов'язані з функціонуванням колядок на території Лемковини – окреслено географічні та хронологічні межі записаних джерел, охарактеризовано внесок фольклористів минулих століть у зберігання та розповсюдження колядок зі згаданих теренів. Проаналізовано найдавнішу рукописну збірку лемківських колядок І. Бірецького (перша половина XIX ст.), копія якої зберігається в архіві І. Вагилевича у фондах ЛННБУ імені В. Стефаника НАН України, охарактеризовано доробки Я. Головацького, К. Туровського, О. Кольберга, І. Верхратського та ін. Завершує розділ деталізована класифікація тематичного розмаїття аналізованого матеріалу, в основі якої – домінування міфологічних та християнських мотивів. Авторка виокремлює величальні (колядки господарю, господині, парубкові, дівчині, віншівки-погрози) та апокрифічні колядки, які поділяє на 28 тематичних підгруп за відповідними мотивами (наприклад, «Діва Марія шукає нічлігу», «Вибір імені для Божого Сина» та ін.). Збагнути регіональну специфіку лемківських колядок та їхнє розповсюдження дають змогу відповідні ілюстрації – географічні карти з позначенням частотності побутування «господарських», «молодіжних» та «апокрифічних» колядкових мотивів (С. 53–57).

Найбільш виразні та яскраві категоріальні образи, що дають змогу зрозуміти мовну картину світу лемківських колядок, розкрито у наступних розділах книги. Всесвіт, божественні постаті, світ людей, рослин, тварин – складові мовної картини світу, поняття, що функціонують із прадавніх часів у народних уявленнях, віруваннях, на яких і зосереджує свою увагу В. Гойсак. Основою розкриття виокремлених «фрагментів» (за словами авторки) стала концепція етнолінгвістичного аналізу зібраного матеріалу, що запропонована у «Словнику народних символів і стереотипів» під ред. Є. Бартмінського (С. 59–61). Двадцять підкатегорій (критеріїв) виокремлює авторка для того, аби з'ясувати семантику образів, їх стереотипність у народній культурі. Це і назва поняття, його вигляд, кількісна характеристика, типові ознаки, дії, стани, процеси, походження, емоції, переживання, метаморфози, причинно-наслідковий характер проаналізованого образу, співдія з іншими суб'єктами та багато інших особливостей. У такий спосіб проаналізовано колядкові образи: водна стихія (вода, Йордан, Дунай), прадерево, камінь, небо і земля, астральні світила (сонце, місяць, зірка), посланці з неба, божественні постаті (Божа Матір, Ісус Христос, святі), люди (господарі, парубок, дівчина), рослини (дерева і кущі, збіжжя, зілля, квіти, трави), тварини (дикі звірі, птахи, риба), свійські тварини.

Завершує книгу розділ про специфіку лексики лемківських колядок – архаїзмів, церковнослов'янізмів, запозичень із польської, словацької, румунської, угорської та німецької мов (С. 217–235).

Авторка наукової монографії наголошує, що у лемківській колядці взаємодіють, а іноді й взаємозамінюються міфологічні та християнські уявлення. У цих творах можна простежити народні вірування та традиції, притаманні для всіх слов'ян. Дослідження є вагомим внеском у вивчення мовної картини світу України, реконструкція якого потребує глибокого дослідження ще й інших жанрів українського фольклору (С. 241–243).

Систематизовані в кінці книги джерела та перелік населених пунктів, звідки походять колядки (С. 259–274), що є ознакою фаховості та ґрунтовності дослідження В. Гойсак, спонукатиме читачів-науковців, фольклористів, етнолінгвістів осмислити вагомість регіонального дослідження українського фольклору, а також прокладати власні шляхи до розуміння понадчасового символічного коду народної культури.

Ірина КМЕТЬ